

ЕФИКАСНОСТ ИНТЕРАКТИВНОГ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА И МИШЉЕЊА НАСТАВНИКА О ТАКВОМ УСАВРШАВАЊУ

Апстракт: Овај рад представља сепарат из докторске дисертације под називом „Утицај интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције“. Аутор издваја и наглашава значајност неких резултата експерименталног истраживања. Прије свега, испитујући ток и исходишта истраживања, у раду се интерпретира значајна ефикасност и прихваћеност интерактивног стручног усавршавања наставника основне школе.

Кључне ријечи: интерактивно стручно усавршавање наставника, професионалне компетенције, ток истраживања, исходишта истраживања.

Уводне напомене

Честе грешке у експерименталним истраживањима су што се сва мјерења врше на релацији упоређивања финалног стања са иницијалним. У оваквим истраживањима ефикасност неког експерименталног фактора обично се испитује на основу коначног исхода истраживања, на крају експеримента. Занемарује се испитивање ефикасности унутар *процеса* утицајности одређеног експерименталног фактора.

У овом раду покушавамо расвјетлити ефикасност интерактивног стручног усавршавања наставника у погледу унапређивања њихових професионалних компетенција, као и мишљења наставника о интерактивном стручном усавршавању. Наиме, у раду наглашавамо резултате испитивања ефикасности још током дјеловања експерименталног фактора (интерактивно стручно усавршавање), односно ефикасност у току оваквог начина усавршавања наставника. Поред испитивања процеса, истакли смо и исходишне резултате у виду испитивања мишљења наставника о интерактивном стручном усавршавању наставника основне школе.

Интермедијално утврђивање ефикасности интерактивног стручног усавршавања и мишљења наставника о интерактивном стручном усавршавању

Постоји неколико узрочника који усложњавају не само методологију испитивања професионалних компетенција наставника него и цјелокупну организацију истраживања овог феномена под утицајем интерактивног стручног усавршавања наставника.

Први узрочник ове сложености односи се на могућност вредновања професионалних компетенција наставника. У нашем раду смо се определијели на самопроцјењивање ових компетенција. Алтернативе су се односиле на процјењивање ових компетенција од стране ученика, од стране експерата, а постојала је и могућност тестирања професионалних компетенција наставника. Процјењивање од стране ученика смо одбацили, јер ученици могу процјењивати само неке индикаторе компетенција, док већину њих не могу, гдје посебно отежану околност процјењивања представљају млађи ученици тако да аутоматски морамо искључивати вредновање наставника прве, па чак и друге тријаде. Вредновање професионалних компетенција наставника од стране експерата одбацили смо јер они немају могућност континуираног праћења рада наставника тако да и не могу добити реалну слику професионалне компетентности, него само тренутну слику, што сигурно није валидан и објективан показатељ нечије компетентности. Тестирање професионалне компетентности наставника смо такође

одбацили. И тестирање има доста методолошких ограничења. За тестирање се нисмо определијели, јер ако би се оно спровело то би личило на тест „папир – оловка“ којим би углавном испитивали професионална знања наставника, а врло добро знамо да се васпитно-образовни рад наставника не обавља по моделу „папир – оловка“, те да поред знања постоји читав систем дјелатних способности наставника. Савршено тестирање професионалних компетенција наставника било би комбиновано тестирањем знања и ситуационим тестовима педагошко-психолошких и дидактичко-методичких способности успјешног дјеловања наставника. Међутим, за ову комбинацију неопходан би био један већи експертски истраживачки тим и веома висока материјално-техничка улагања, што се ипак, није могло обезбиједити у овом нашем пионирском истраживању професионалних компетенција наставника.

Други евидентно присутан узрочник комплексности методологије испитивања развоја професионалних компетенција наставника односи се на вјеродостојност и осјетљивост напретка самопроцјењивања индикатора професионалних компетенција наставника. У истраживању смо добили веома високе самопроцјене компетенција наставника, па можемо поставити питање: „Колико су наставници објективни и реални самопроцјенитељи својих компетенција“? Исто тако је и за очекивати друго питање: „Може ли и напредак већ веома високих професионалних компетенција наставника након годину дана бити статистички значајан“? Нашим истраживањем је потврђено да напредак није статистички значајан.

Трећи и можда најзначајнији узрочник сложености методологије испитивања развоја професионалних компетенција наставника, а посебно сложености организације нашег експеримента са паралелним групама односи се на (не)могућност конгруентности индикатора самопроцјењивања професионалних компетенција наставника и садржаја програма стручног усавршавања у експерименталној и контролној групи. Неизводљиво је било из програма стручног усавршавања експерименталне и контролне групе издвојити потпуно исте индикаторе и исте „убацити“ у иницијалне скалере самопроцјењивања професионалних компетенција. Наглашавамо да су се садржаји програма стручног усавршавања експерименталне и контролне групе евидентно разликовали, гдје посебно истичемо да се у експерименталној групи програм углавном базирао према образовним потребама наставника. Дакле, углавном су се самопроцјењивали индикатори који се у већини случајева нису директно налазили у програмима интерактивног и традиционалног стручног усавршавања наставника. Међутим, иако смо приликом планирања експерименталног истраживања могли наслутити ово методолошко ограничење, ипак смо спровели експеримент, јер смо сматрали да нису пресудни садржаји стручног усавршавања колико је битно андрагошко моделовање и релевантно комбиновање *метода* и *облика* стручног усавршавања наставника.

Пошто смо нагласили да су за ефикасност стручног усавршавања у погледу развоја професионалних компетенција наставника битни различити варијабилитети апликативности садржаја, метода и облика стручног усавршавања у нашем истраживању смо се определијели и за вредновање процеса стручног усавршавања, али само у експерименталној групи. Разлог за овакво определијење налазимо због методолошког ограничења временског интервала између два самопроцјењивања. У току школске године имали смо два самопроцјењивања: иницијално – на почетку године и финално – на крају године. Наглашавамо да интерактивно стручно усавршавање поред сумативне подразумијева и формативну (процесуалну) евалуацију, док се традиционално интерно стручно усавршавање углавном не вреднује. Вредновање процеса стручног усавршавања у контролној групи смо искључили, јер смо већ истакли специфичности традиционалног стручног усавршавања као једног стохастичког (несређеног) система усавршавања.

У наредна два поглавља приказујемо и интерпретирамо резултате интермедијалних мјерења ефикасности четвороцикласно организованог интерактивног стручног усавршавања по активима наставника и резултате испитивања мишљења наставника експерименталне групе о интерактивном стручном усавршавању наставника у основној школи.

Ефикасност интерактивног стручног усавршавања наставника у интермедијалним испитивањима

Приликом реализације експерименталног програма, односно приликом интерактивног стручног усавршавања наставника у три експерименталне школе смо најинтензивнији приступ интерактивном усавршавању имали на нивоу групног стручног усавршавања. Тачније речено највећи акценат интерактивном стручном усавршавању дат је на стручним активима наставника, гдје су се реализовали тзв. часови интерактивног стручног усавршавања наставника. У току експеримента имали смо таквих 48 часова који су се под водитељством школских педагога реализовали на интерактиван начин у четири актива наставника, и то: 1. Актив наставника I, II и III разреда, 2. Актив наставника IV и V разреда, 3. Актив наставника природно-математичких предмета и 4. Актив наставника друштвено-језичких предмета. Величина групе, односно актива кретала се у просјеку од 10 до 20 наставника, што је представљало позитиван полазни предиктор ефикаснијег организовања интерактивних часова стручног усавршавања наставника.

Реализација програма интерактивног стручног усавршавања у већ споменутих активима наставника одвијала се у четири циклуса током цијеле школске године. Након сваког одржаног циклуса часова интерактивног стручног усавршавања наставници су имали могућност индивидуалног вредновања ефикасности часова интерактивног стручног усавршавања. Ефикасност истих вредновали су на основу десет понуђених индикатора успјешности часа, и то:

1. *ПРИМЈЕРЕНОСТ ЧАСА ТЕМИ,*
2. *ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА,*
3. *АТМОСФЕРА НА ЧАСУ,*
4. *УСКЛАЂЕНОСТ ЧАСА СА ШКОЛСКОМ ПРАКСОМ,*
5. *АКТИВИЗАЦИЈА (ИНТЕРАКЦИЈА) СВИХ НАСТАВНИКА,*
6. *МОЈА АКТИВИЗАЦИЈА,*
7. *МОЈЕ РАЗУМИЈЕВАЊЕ И СХВАТАЊЕ ТЕМЕ,*
8. *МОЈА МОГУЋНОСТ ПРИМЈЕНЕ ОВЕ ТЕМЕ У ПРАКСИ,*
9. *МОЈИ УТИСЦИ ЗАКЉУЧНОГ РАЗМАТРАЊА ТЕМЕ и*
10. *ДОПРИНОС ЛИЧНОМ УСАВРШАВАЊУ.*

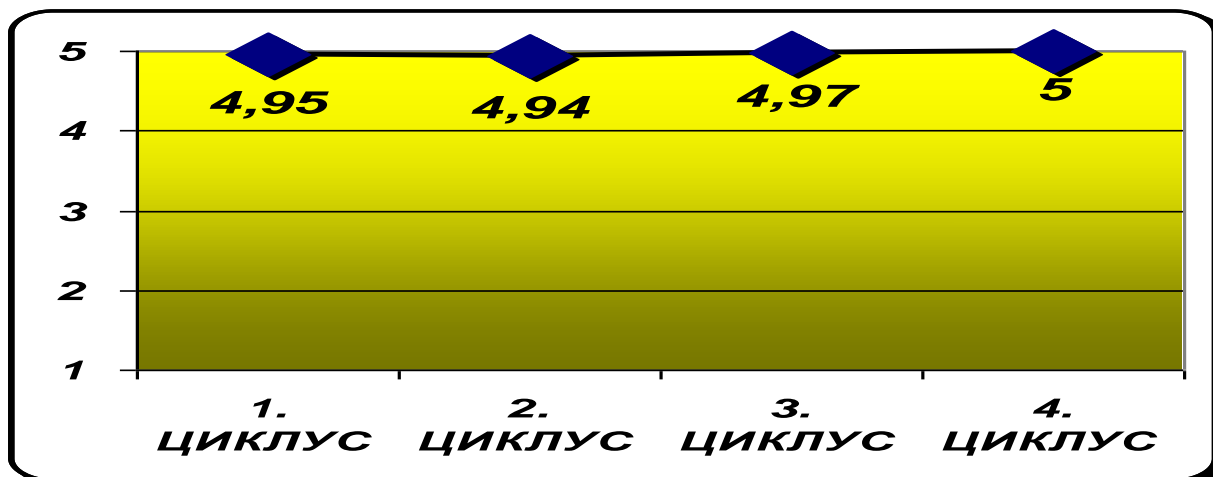
Сваки од 10 наведених индикатора успјешности часа интерактивног стручног усавршавања наставници су оцјењивали једном оцјеном од 1 до 5, гдје су оцјене имале сљедећа значења: 1 – лоше, 2 – задовољава, 3 – добар, 4 – врло добар и 5 – одличан).

Дакле, после сваког циклуса интерактивних часова стручног усавршавања и после сваког вредновања истих од стране сваког наставника имали смо могућност испитивања интермедијалне ефикасности интерактивног стручног усавршавања наставника. Напомињемо да нисмо били у могућности ово испитивање извести у контролној групи пошто организација традиционалног стручног усавршавања нема специфично четвороциклично стручно усавршавање по активима наставника. Алтернативе у традиционалном усавршавању *de jure* постоје, али *de facto* то је нека сасвим друга прича.

У сљедећих 10 графикана приказујемо и интерпретирамо резултате наставничког оцјењивања индикатора ефикасности свих часова интерактивног стручног усавршавања у сва четири циклуса реализације и евалуације интерактивног стручног усавршавања експерименталне групе наставника.

Први графикон представља резултате четвороцикличног оцјењивања *примјерености часова* интерактивног стручног усавршавања *темама* које су наставници приликом планирања и програмирања сматрали неопходним за стручно усавршавање.

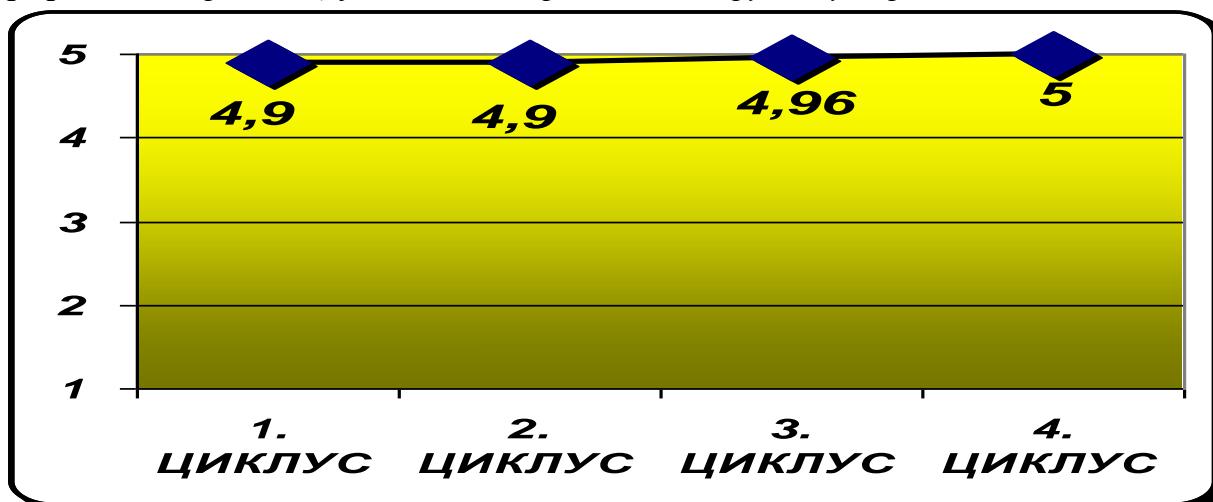
Графикон 1.: Примјереност часа теми

На првом графикону јасно се уочава изузетно висока примјереност часова интерактивног стручног усавршавања планираним темама стручног усавршавања.

На другом графикону представљамо резултате четвороцикласног оцјењивања организације часова интерактивног стручног усавршавања наставника.

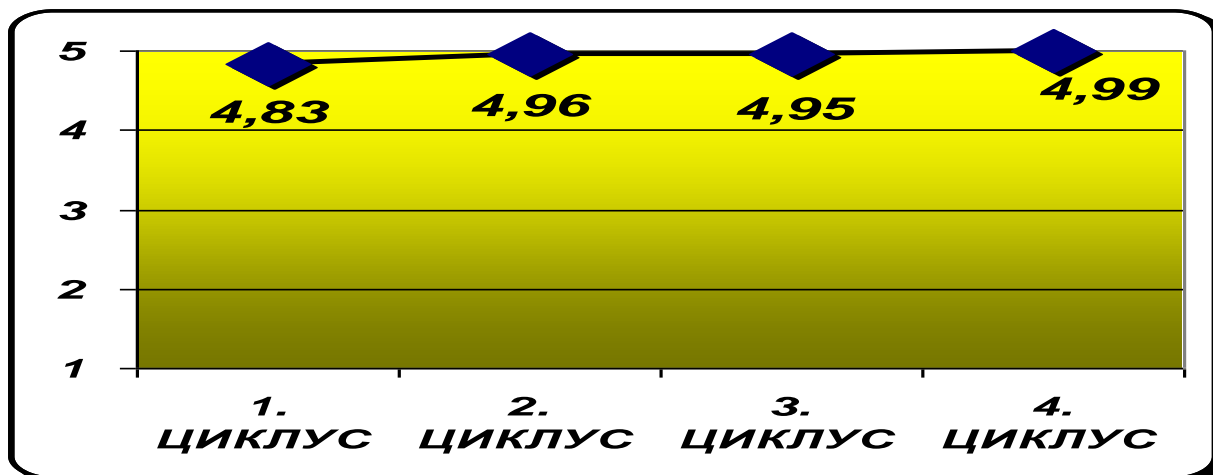
Графикон 2.: Организација часова интерактивног стручног усавршавања

Према графиконском приказу уочавамо тенденцију изузетно високе организованости часова интерактивног стручног усавршавања наставника.

У графикону 3. који слиједи представљамо резултате четвороцикласног оцјењивања атмосфере на часовима интерактивног стручног усавршавања наставника.

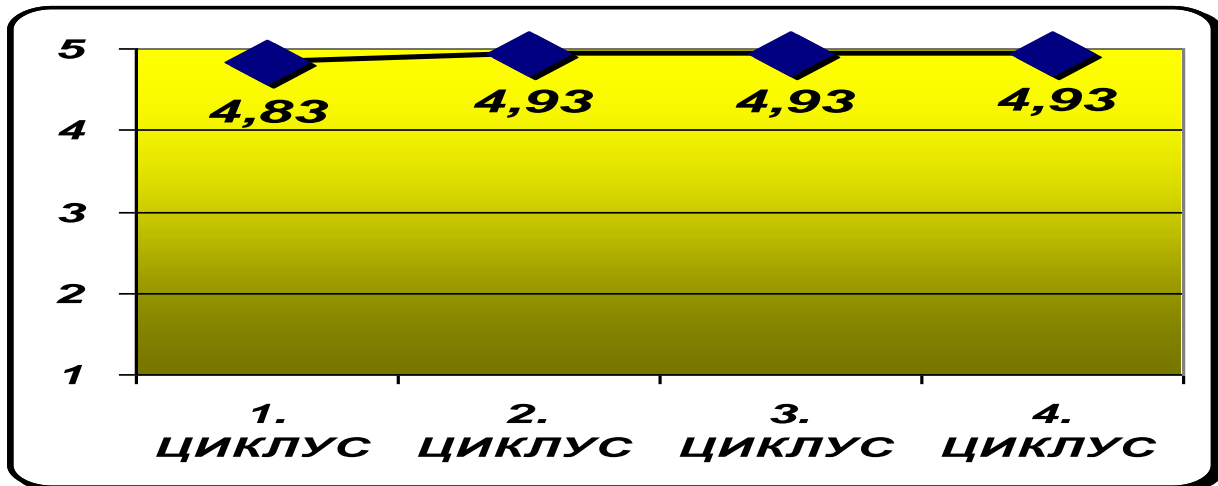
Графикон 3.: Атмосфера на часовима интерактивног стручног усавршавања

У овом графикону видимо да је атмосфера (емоционална клима) на часовима интерактивног стручног усавршавања била позитивна и прихватљива за све наставнике.

Сљедећи графикон односи се на резултате четвороцикличног оцјењивања *усклађености часова* интерактивног стручног усавршавања наставника *са школском праксом*.

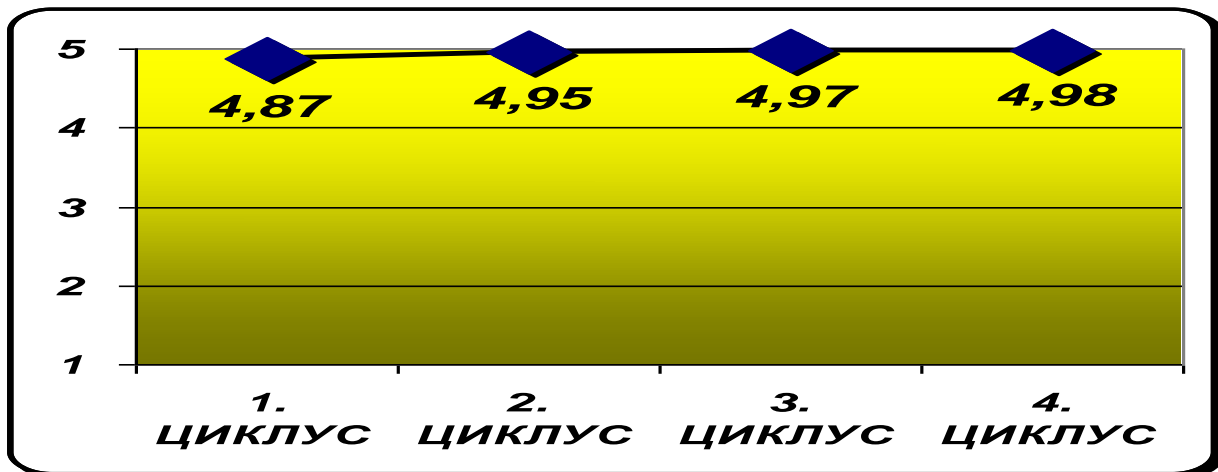
Графикон 4.: Усклађеност часова интерактивног стручног усавршавања са школском праксом

На овом графикону јасно уочавамо тенденцију пораста високо идентификованог усклађивања часова интерактивног стручног усавршавања са школском праксом.

Петим графиконом представљамо резултате четвороцикличног оцјењивања *активизације (интеракције) свих наставника* на часовима интерактивног стручног усавршавања. Овим графиконом желимо да представимо масовност и укљученост наставника приликом реализације ових часова.

Графикон 5.: Активизација (интеракција) свих наставника

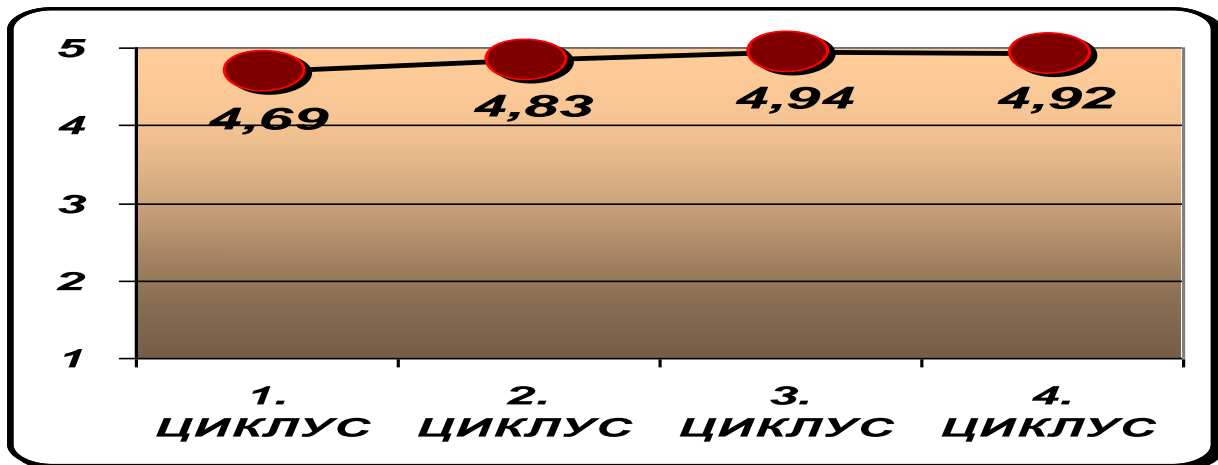
У овом графикону јасно примјећујемо како су се наставници од првог до четвртог циклуса све више укључивали у задате активности приликом интерактивног учења на часовима стручног усавршавања наставника. Ово нам је показатељ да су наставници све више разумијевали и схватили оправданост и сврсисходност повезаности групе динамике одраслих и индивидуалног укључивања у групе радне задатке.

Сљедећих пет графикона, односно индикатора успјешности часова интерактивног стручног усавршавања односе се на повезаност часова интерактивног стручног усавршавања са

личним доприносима и усавршавањем сваког наставника, односно ефектима интерактивних часова на сваког наставника индивидуално.

У графикону 6. представљамо резултате четвороцикличног самооцјењивања *личне активизације сваког наставника* на часовима интерактивног стручног усавршавања.

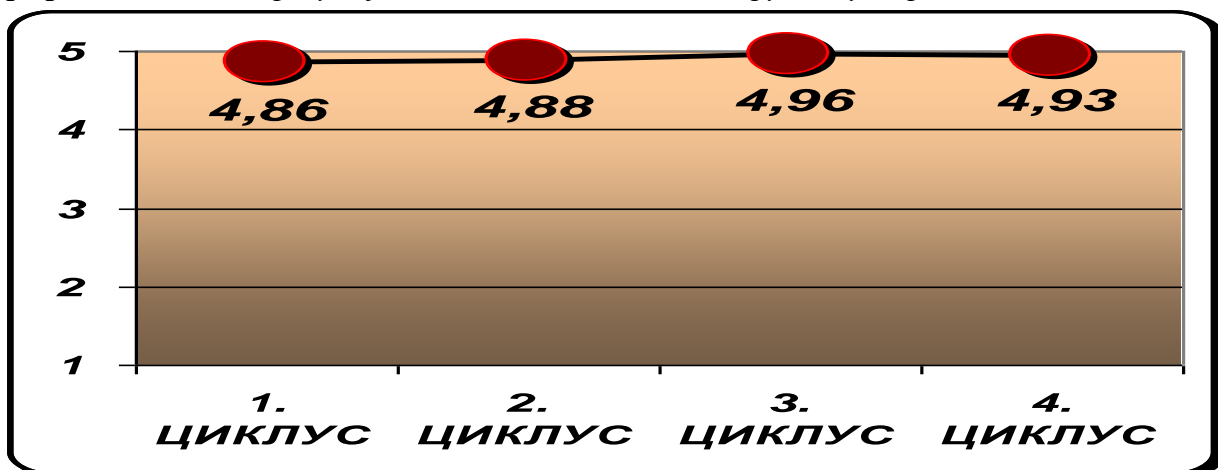
Графикон 6.: *Лична активизација сваког наставника*

У овом случају веома је јасна тенденција константног пораста личне активизације сваког наставника на часовима интерактивног стручног усавршавања. Крећући се од првог до четвртог циклуса наставници су схватили важност личног доприноса приликом интерактивног учења садржаја стручног усавршавања и све више су се од циклуса до циклуса лично активирали.

Наредним графиконом представљамо резултате четвороцикличног самооцјењивања *личног разумевања и схватања тема стручног усавршавања сваког наставника* на часовима интерактивног стручног усавршавања.

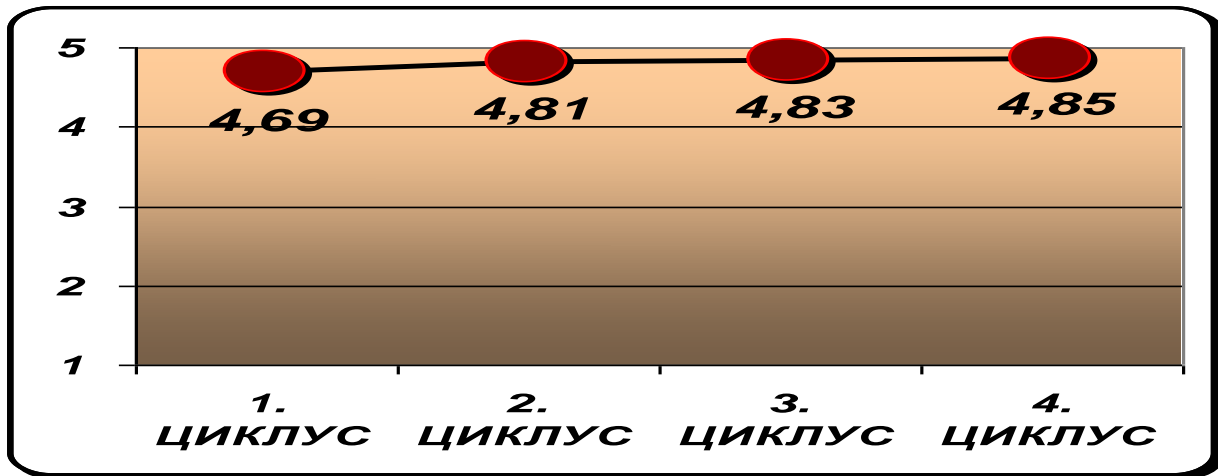
Графикон 7.: *Лично разумевање и схватање тема стручног усавршавања*

На основу анализе графикона 7. уочавамо тенденцију пораста личног разумевања и схватања тема на часовима интерактивног стручног усавршавања наставника. Наиме, изгледа да минимална уводна излагања и доминантно интерактивно учење наставника уз максималну активизацију истих од првог до четвртог циклуса доводи до све бољег разумевања и схватања садржаја стручног усавршавања.

У графикону 8. представљамо резултате четвороцикличног самооцјењивања *личне могућности примјене тема интерактивног стручног усавршавања у пракси сваког наставника*. Овдје подразумевамо наставничке самопроцјене могућности аналогне примјене садржаја стручног усавршавања у раду, не само са ученицима, већ и са родитељима/старатељима, па чак и са наставницима из својих и других школских колектива.

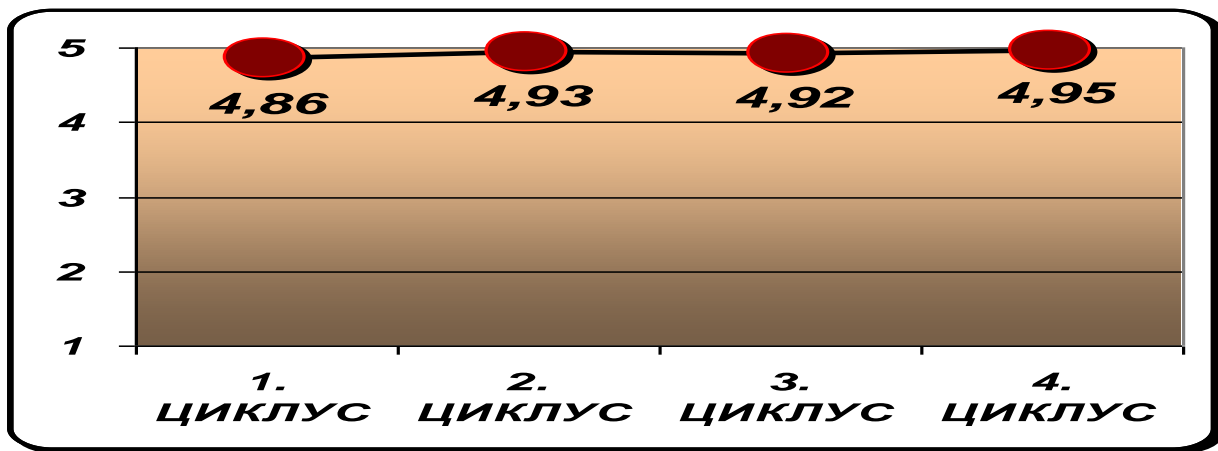
Графикон 8.: Лична могућност примјене тема стручног усавршавања

И у овом случају јасно уочавамо тенденцију пораста самопројене личне могућности примјене садржаја интерактивног стручног усавршавања у новим ситуацијама, односно у школској пракси са ученицима, родитељима/старатељима и наставницима. Вјероватно је овај резултат условљен и веома високим разумијевањем и схватањем садржаја интерактивног стручног усавршавања, па отуда је слична и ова тенденција пораста од првог до четвртог циклуса.

Сљедећим графиконом представљамо резултате четвороцикласног самооцјењивања личних утисака закључног разматрања тема интерактивног стручног усавршавања, односно какве су самооцјене личних утисака о интерактивно заједничком извођењу закључака са сваког часа интерактивног стручног усавршавања наставника.

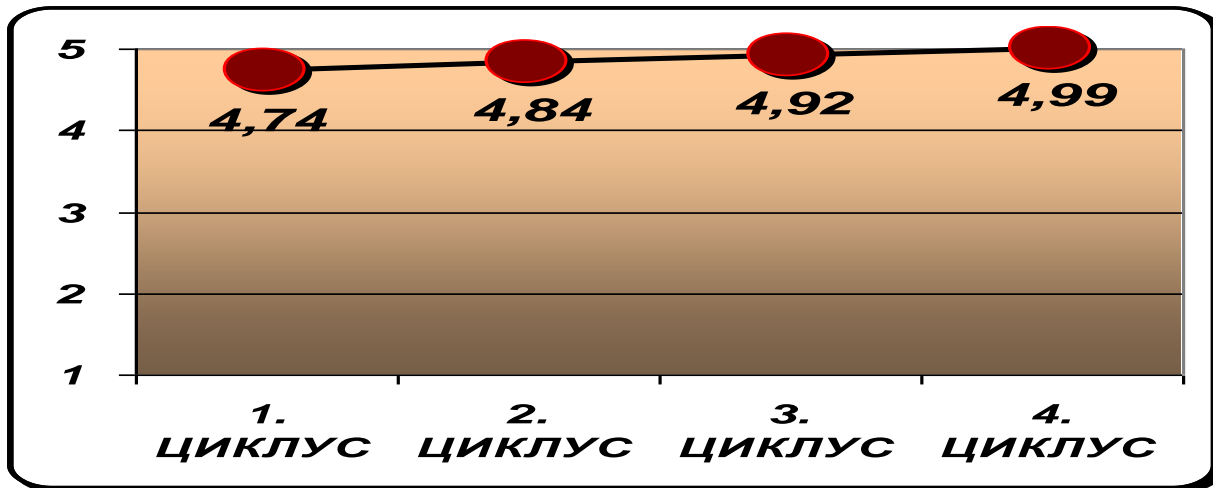
Графикон 9.: Лични утисци закључног разматрања тема

Анализом графикона 9. примјећујемо тенденцију пораста задовољства сваког наставника за извођење закључака за сваку тему на часовима интерактивног стручног усавршавања наставника.

Графиконом 10. представљамо резултате четвороцикласног самооцјењивања доприноса сваког часа интерактивног стручног усавршавања личног усавршавању. Наиме, овдје подразумијевамо резултате самооцјене колико је био успјешан трансфер интерактивног учења на интраактивно учење, односно лично самоусавршавање.

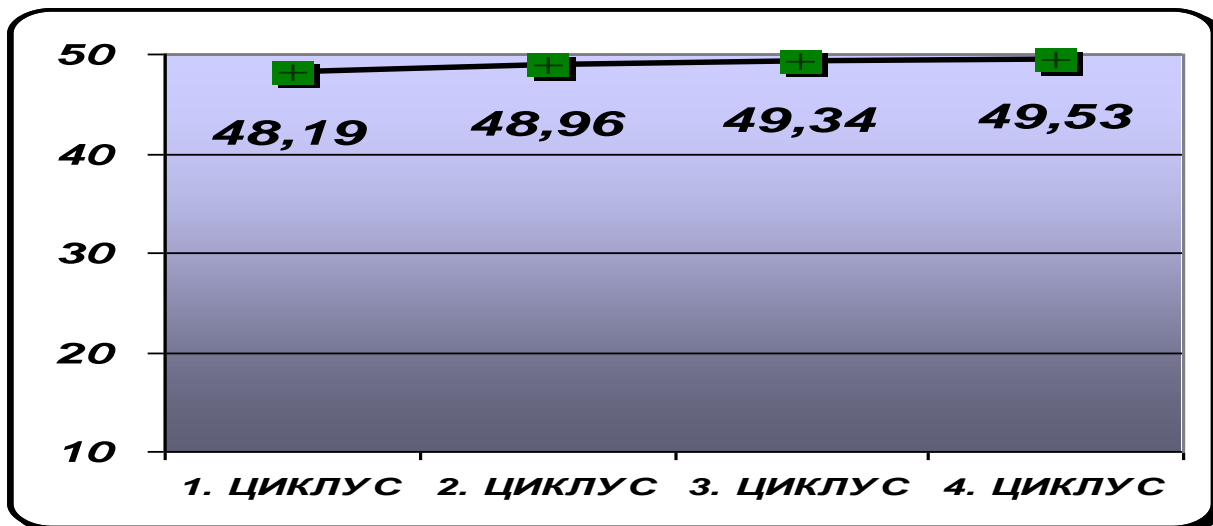
Графикон 10.: Допринос личном усавршавању

Резултати ових самооцјена очигледно указују о „наглим“ порастима утицаја интерактивног учења на интраактивно учење, односно јасно је уочљива тенденција високог пораста доприноса часова интерактивног стручног усавршавања личном самоусавршавању.

Након представљених и интерпретираних резултата свих 10 индикатора успјешности часова интерактивног стручног усавршавања, илустрације ради, у наредном 11. графикону представљамо резултате четвороцикласног самооцјењивања сумативне ефикасности часова интерактивног стручног усавршавања наставника. Свих 10 споменутих индикатора представљају сумативне резултате наведене успјешности. У овом случају распон варијације резултата може да се креће од 10 до 50.

Графикон 11.: Сумативна ефикасност часова интерактивног стручног усавршавања наставника

На основу свих претходних интерпретација аналогно је за очекивати и да ће сумативна ефикасност часова интерактивног стручног усавршавања бити веома висока и са очигледно евидентном тенденцијом сталног пораста крећући се од свих часова на првом циклусу, па све до четвртог циклуса. Дакле, можемо генерализовати да је формативна (процесуална) евалуација као саставни дио цјелокупног експерименталног програма интерактивног стручног усавршавања наставника показала према самооцјенама наставника веома високу и тенденциозно растућу ефикасност интерактивног стручног усавршавања наставника.

Мишљења наставника о интерактивном стручном усавршавању

Поред компаративних анализа резултата мишљења експерименталне и контролне групе наставника о вриједносним оријентацијама према плану и програму стручног усавршавања, о образовним потребама наставника за стручним усавршавањем и о мотивисаности за промјене и иновирање васпитно-образовног процеса, за потребе експлицитнијег интерпретирања значаја интерактивног стручног усавршавања и у сврху „надовезивања“ квалитативне анализе на квантитативну, интервјуисали смо 12 четворочланих група наставника који су прошли програм интерактивног стручног усавршавања. Наиме, у три експерименталне школе интервјуисали смо из сваког актива по једну четворочлану групу наставника. Приликом избора наставника у фокусиране групе руководили смо се критеријима уједначености група по полу, старости, те разредној, односно предметној припадности. На овај начин тежили смо да добијемо продубљеније одговоре и рефлексije из различитих перспектива искустава у интерактивном стручном усавршавању наставника.

Свих 12 група наставника интервјуисали су школски педагози – организатори интерактивног стручног усавршавања. Интервјуи су обављени на крају школске године, односно по завршетку интерактивног стручног усавршавања наставника. Сваки интервју је трајао у просјеку од 10 до 20 минута, а наставници у групама су одговарали на само четири постављена питања, и то:

1. Шта Вам се допало у програму стручног усавршавања наставника ове школске године?
2. Шта Вам се није допало у програму стручног усавршавања наставника ове школске године?
3. Колико и како је на Вас лично утицао програм стручног усавршавања наставника изведен ове школске године?
4. Шта бисте мијењали у планирању, реализацији и вредновању програма стручног усавршавања наставника?

У наредна четири поглавља интерпретирамо резултате квалитативне анализе свих добијених одговора на групним интервјуима у три експерименталне школе у којима се реализовао програм интерактивног стручног усавршавања наставника.

Вриједности програма интерактивног стручног усавршавања наставника

Све оно што се допало наставницима у току стручног усавршавања сматрамо вриједностима интерактивног стручног усавршавања. У сљедећем тексту наводимо шта све вриједним сматрају наставници у програму интерактивног стручног усавршавања:

- *припремљеност тема за актив,*
- *теме које смо бирали,*
- *огледни часови који су били успјешни,*
- *све теме су нам се допале,*
- *начин усавршавања који је био прошле године је превазиђен, а овакав начин нам више одговара,*
- *остављена је стара пракса стручног усавршавања и примјењено је практично усавршавање,*
- *непосредност у раду,*
- *сви смо активни, брзи,*
- *примјерене теме нашим захтјевима,*
- *суштина проблема,*
- *начин рада – радионички рад,*
- *задачи,*
- *теме,*
- *циљеви који су остварени,*
- *користило у раду,*
- *није било много теорије, допуњавали једни друге, сугерисали,*
- *сазнали смо доста нових ствари,*
- *спонтано окупљање и професионалне информације које су драгоцијене,*
- *доста нових информација примјењивих у пракси,*
- *спонтан приступ предавача, није било једнолично,*
- *повезаност тема са четвртим и петим разредом,*
- *размјена искустава – ко има проблем, а и они који то немају,*
- *пријатна атмосфера,*
- *дружење, више таквих дружења,*
- *теме актуелне, занимљиве и примјењиве у пракси,*
- *конкретност теме,*
- *директна размјена искустава,*
- *радионички рад,*
- *атмосфера у којој се ради,*
- *мотивација за рад,*
- *презентација стручна,*
- *очигледност,*
- *најближе настави,*
- *огледни часови бољи од класичних,*
- *начин рада,*
- *спремност за прихватање различитих идеја, сугестија,*
- *дружење,*
- *конкретизација неких тема,*
- *наставити овакав начин рада и сљедеће године, итд.*

Увидом у све одговоре свих група наставника веома јасно уочавамо веома висок ниво педагошко-андрагошких вриједности интерактивног стручног усавршавања наставника.

Одговори дају јасну слику тока и исхода оваквог стручног усавршавања наставника у основној школи.

Слабости и ограничења програма интерактивног стручног усавршавања наставника

Поред вриједности неминовне су и одређене слабости и ограничења програма интерактивног стручног усавршавања наставника. У сљедећем тексту представљамо одговоре група наставника који се односе на запажене слабости и ограничења оваквог стручног усавршавања, односно као израз свега онога што се није допало наставницима:

- мали одазив наставника на присуство огледним часовима,
- масовнији одазив,
- поједине теме, нпр. НРНС (настава различитих нивоа сложености) су веома сложене,
- временска ограниченост,
- није било ништа што нам се није допало,
- све је у реду,
- да се и даље овако ради,
- да се едукују учитељи првог разреда,
- потреба за едукацијама – стручним да се покаже,
- још увијек лутамо у неким областима,
- рад у првом разреду – добра замисао, али немамо услова рада,
- мало више времена – вријеме ограничено – остане увијек нешто недоречено,
- теме свеобухватне – широке,
- сусрет једне градске и приградске школе,
- слаб одзив,
- мало времена,
- прилагођеност времену (не петком!),
- све ми се допало,
- да буде уобичајен начин размјене искустава – једном мјесечно,
- нисмо имали презентацију научног знања које смо примјењивали у настави,
- није било задатака да примјенимо стечена знања,
- дотакли смо се дијела неких тема, па је потребно још разговора (рецимо рад са хиперактивним дјететом),
- чланови актива сматрају овај начин стручног усавршавања бесмисленим, непотребним и некорисним (чак и као неки вид насиља над наставницима) зато што је све ово члановима актива познато и за њих апсолутно ништа ново,
- двије групе интервјуисаних наставника су биле без коментара.

Анализом свих одговора примјећујемо да наставници за одређене слабости и ограничења наводе и могуће алтернативе за избјегавање истих у будућем раду. У свим одговорима као најупечатљивије слабости и ограничења можемо издвојити сљедеће: ограниченост временом часова интерактивног стручног усавршавања, мали одзив наставника на појединим часовима и слабо присуство појединим огледним часовима, сложеност неких тема и презентација стечених знања и способности у наставном раду. Свакако да у будућим покушајима организовања интерактивног стручног усавршавања треба узети у обзир све ове наведене слабости и ограничења.

Утицај интерактивног стручног усавршавања на наставнике

Приликом групних интервјуа прикупљали смо и податке који су се односили на мишљења наставника о утицају интерактивног стручног усавршавања на сваког наставника лично. Том приликом прикупили смо сљедеће одговоре:

- неке теме постале су нам јасније (нпр. оцјењивање у групама),
- усвојили смо нова знања,
- неке теме су нам јасније,
- позитиван утицај,
- већи број информација о модерној настави,
- жао нам је што смо ограничени материјалним средствима која нам недостају у примјени нових метода,
- размјена искустава, знања, мишљења, што је допринијело тимским радом,
- освјетлили смо своја знања,
- дружили смо се, сви заједно доприносимо бољем успјеху,
- доста нових информација које ћемо примијенити у пракси,
- доста личних искустава потврђено, а и нова стечена,
- размјена искустава,
- неке дилеме професионалне су рјешене,
- олакшало нам је у раду,
- помогло нам је да сагледамо проблем у другачијем свјетлу,
- да се укључе и родитељи,
- наше самопоуздање је веће,
- сигурност у изрицању мјера похвале,
- сасвим позитивно, осјећам се лијепо и жељели би да и у будуће буде тако,
- да неко од предметних наставника презентује нпр., прави инклузивни час или неку другу иновацију,
- да наставници више размјењују своја искуства у раду и да предлажу својим колегама да то примјене у оквиру свог предмета,
- освјежавање знања,
- нове технике,
- више се приближавамо савременом начину рада,
- активно учешће,
- примјена стеченог знања у пракси,
- бољи приступ ученицима,
- лакше усвајање градива,
- разумијевање потреба ученика,
- осјећамо се компетентним да говоримо о различитим нивоима стицања знања,
- омогућава постепену, лакшу трансмисију знања,
- четири интервјуисане групе наставника су биле без коментара.

Приликом анализе свих ових одговора примјећујемо колико се утицај интерактивног стручног усавршавања наставника проширио ван граница самог усавршавања. Исти се позитивно рефлектовао и у конкретном васпитно-образовном раду са ученицима и родитељима/старатељима. Наиме, уочљив је утицај не само на групе наставника него и на сваког наставника лично.

Приједлози промјена у планирању, реализацији и вредновању програма стручног усавршавања наставника

Четврто питање свих групних интервјуа односило се на прикупљање приједлога промјена у планирању, реализацији и вредновању програма стручног усавршавања наставника. Намјера нам је била да на основу једногодишњег искуства у интерактивном стручном усавршавању идентификујемо наставничке визије неких нових алтернатива у планирању, реализацији и вредновању програма стручног усавршавања наставника. Добили смо сљедеће приједлоге интервјуисаних наставника:

- не би мијењали ништа, наставити овако,
- да више колега долази на огледне часове,
- да бирамо сами теме, али неке иновације можете и Ви предложити,
- потреба за размјеном мишљења са колегама из других школа и сродних актива,
- набавка стручне литературе,
- само друге теме које бисмо ми предложили и да се настави овакав начин рада,
- што више практичног рада,
- одлазак у неку школу,
- не требају нам теоретске приче – ово нам доприноси напредовању у раду,
- да су сви облици рада заступљени (тимски рад),
- да се избјегну предавачка усавршавања,
- да се и ми ставимо у улогу предавача,
- конкретно снимљен час и да се не критикујемо, већ да размјењујемо искуства,
- ја не бих ништа,
- да од нас тражите повратну информацију – оно што смо сазнали да примјенимо у пракси, колико смо ми сада били успјешни,
- јако ми се свиђа профил ученика,
- много нам помажу подаци које добијемо о ученику (на основу профила ученика),
- требало би више практичног рада – одласци у фабрике и предузећа,
- више презентација путем савремене технике,
- услови рада,
- континуитет,
- приступ литератури прије одржавања актива,
- неке проблеме више и дуже проучавати,
- на активима расправљати о критеријима оцјењивања (о уједначавању истих),
- публиковати сваке године практикум стручног усавршавања са прегледом свих компоненти стручног усавршавања (од индивидуалног до групног и колективног),
- да што више примјењујемо у пракси,
- све остало је сјајно,
- у наредном периоду предложити индивидуализацију наставе српског језика и књижевности као мјеру стручног усавршавања, итд.

Сви наведени приједлози за евентуалне промјене у планирању, реализацији и вредновању програма стручног усавршавања наставника недвосмислено нам указују колики је утисак остао на наставницима који су се интерактивно стручно усавршавали. Но, исто тако, поред истакнуте подршке интерактивном стручном усавршавању, евидентни су и неки нови приједлози за истраживање, али и унапређивање праксе интерног стручног усавршавања наставника у основним школама. Сви ти приједлози свакако могу бити нове смјернице за другачије приступе стручном усавршавању наставника.

Закључна разматрања

Анализирајући све претходне квантитативне показатеље интермедијалне ефикасности интерактивног стручног усавршавања на активима наставника, али исто тако и квалитативне показатеље мишљења наставника о вриједностима, слабостима и ограничењима, утицајности интерактивног стручног усавршавања на лично самоусавршавање и о пројекцијама неких промјена у стручном усавршавању можемо констатовати да је интерактивно стручно усавршавање које је најизраженије у оквиру актива наставника вредновано од наставника као изузетно успјешно, с једне стране, и прихваћено од великог броја наставника са знатно више вриједности него слабости и ограничења, с друге стране. Током цијеле школске године, од првог па све до четвртог циклуса интерактивних часова стручног усавршавања на активима наставника евидентна је била тенденција константног напредовања свих оцјењиваних индикатора успјешности ових часова. Поред тога, на крају школске године интервјуисани наставници јасно дају до знања колика је вриједност интерактивног стручног усавршавања, не само за школски колектив, него и за сваког наставника посебно у погледу унапређивања васпитно-образовног рада наставника са ученицима, родитељима/старатељима, па чак и осталим наставницима.

Дакле, на основу свих наведених констатација можемо се сложити да се интерактивно стручно усавршавање током године (интермедијално) показало високо ефикасним и да су наставници експерименталне групе истакли позитивно мишљење и прихваћеност интерактивног стручног усавршавања.

Литература

1. Alibabić, Š. (2002). Teorija organizacije obrazovanja odraslih. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
2. Andrić, V. (1976). Како одрастао човек учи. Zagreb: Školska knjiga.
3. Аранђеловић, Д. (1982). Оспособљавање наставника за прихватање и примјену иновација. Београд: „Настава и васпитање“, бр. 5, стр. 989-1001.
4. Аранђеловић, Д. (1983). Перманентно усавршавање педагошких кадрова за примјену иновација. Београд: „Настава и васпитање“, бр. 1-2, стр. 310-315.
5. Бранковић, Д. (1999). Интерактивно учење у проблемској настави. У књизи: Интерактивно учење. Бања Лука: Министарство просвјете Републике Српске и УНИЦЕФ Канцеларија у Бањалуци, стр. 109 – 132.
6. Brown, R. (2006). Grupni procesi (dinamika unutar i između grupa). Jastrebarsko: „Naklada Slap“.
7. Гордон, Т. (2001). Како бити успешан наставник. Београд: Креативни центар.
8. Група аутора (1999). Интерактивно учење. Бањалука: Министарство просвјете Републике Српске и УНИЦЕФ Канцеларија у Бањалуци.
9. Група аутора (2000). Интерактивно учење II. Бањалука: Министарство просвјете Републике Српске.
10. Група аутора (2005). Усавршавањем наставника до активног учења. Бањалука: Министарство просвјете и културе Републике Српске – Републички педагошки завод.
11. Despotović, M. (2000). Igra potreba – andragoške varijacije. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
12. Живковић, П. (2002). Акционо истраживање као метод усавршавања рефлексивних и креативних способности наставника. Бања Лука: Наша школа, бр. 1-2, стр. 151 – 160.
13. Пић, М. (2006). Интерактивно обућавање наставника за индивидуализацију учења читања и писања у инклузивној настави, у Zborniku radova „Individualizacija i inkluzija u obrazovanju“, Sarajevo: CES, str. 14 – 32.
14. Klippert, H. (2001). Како успјешно учити у тиму (zbirka praktičnih primjera). Zagreb: Educa.
15. Косановић, Д. (1982). Евалуација перманентног усавршавања наставника. Београд: „Настава и васпитање“, бр. 3-4, стр. 843-853.
16. Krneta, D. (2006). Интерактивно учење и настава. Banja Luka: Fakultet za političke i društvene nauke.
17. Kulić, R. (1997). Specifičnosti nastave za odrasle i nastavnikova uloga u učenju i obrazovanju, Andragoške studije, Vol. 4, br. 1.
18. Κυριακού, С. (2001). Темелјна наставна умјећа, Zagreb: Educa.
19. Милијевић, С. (2002). Стално стручно усавршавање наставника у функцији унапређивања васпитно-образовног рада. Бања Лука: Наша школа, бр. 1-2, стр. 183 – 204.
20. Радевић, Р., Микановић, Б. (2005). Потреба и могућност унапређења рада стручних актива. Бања Лука: „Наша школа“, бр. 3-4, стр. 111-127.
21. Репьев, Ю.Г. (2004). Интерактивное самообучение. Москва: Логос.
22. Сузић, Н. и сарадници (2001). Интерактивно учење III. Бања Лука: Удружење наставника „ТТ-центар“, Бањалука.
23. Сврдлин, Т. (1982). Питање избора садржаја за стручно усавршавање наставника. Београд: „Настава и васпитање“, бр. 5, стр. 979-987.

Draženko Jorgić

EFFICIENCY OF INTERACTIVE PROFESSIONAL EDUCATION AND TEACHERS' OPINIONS THEREOF

Summary

This article presents a segment of the author's doctoral thesis "An impact of teachers interactive professional education on their professional competence". The author highlights and outlines the relevance of some experimental research results. Observing the research process and starting points, the article primarily interprets the significant efficiency and acceptance of primary school teachers' interactive professional education.